

Türk Kültüründe Kız Kaçırarak Evliliğin Köy Seyirlik Oyunlarındaki İzleri

Traces Of Marriage By Eloping With A Girl In Village Entertainment Dramas In The Turkish Culture

Sinan GÖNEN*

ÖZET

Milletin çekirdeğini aile kurumu oluşturur. Geçmişten günümüze aile kurumunun kurulmasında belirli kurallar ve yollar izlenmiştir. Genellikle bu kurallar toplumun genelinin benimsediği değerlerden oluşur. Ancak bu kuralların içinde toplumun bugün bile yadırgayarak baktığı kız kaçırma yoluyla evlenme, geçmişten günümüze toplumsal bir gerçek olarak yaşatılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Bu makalede, evlilik çeşitlerinden biri olan kız kaçırmanın kültürümüze yansması ve özellikle köy seyirlik oyunlarımızda konu olarak işlenmesi ele alınacaktır.

ANAHTAR KELİMELER

Evlilik, kız kaçırma, köy seyirlik oyunu.

ABSTRACT

The institution of family forms the backbone of a nation. Certain rules and guidelines have been followed in the establishment of the family institution from past to present. Generally, these rules are composed of the values adopted by a majority of the society. However, marriage through eloping with a girl, which is regarded with disapproval even today has survived as a social reality from past to present. In this article, reflections of eloping with a girl, which is one of the types of marriage, in our culture will be dealt with and especially its use as a theme in village entertainment dramas will be dwelt upon.

KEY WORDS

Marriage, eloping with a girl, village entertainment drama.

* Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Dünya üzerinde var olan milletlerin tarihî süreçte devamlılığı aile yapılarının sağlamlığına bağlıdır. Aile kurumu millet nezdinde ne kadar önemli görülür ve o önem yaşantıya yansıtılırsa, milletlerin yapısı ve devamı da o ölçüde sağlam olacaktır. Bu bakış açısıyla Türk kültürüne baktığımızda, aile yapısının ne kadar önemsendiği görülecektir.

Aile kurulmadan başlayan uygulamalarla olaya hem güzellik, hem de önem verilerek kurulacak yuvanın sürdürülebilirliği ön planda tutulmaya çalışılmıştır.

Hayatın doğum ve ölüm arasındaki en önemli geçiş dönemi olan evlenme, bireylerin farklı bir hayata adım atması, başka biriyle hayatını birleştirmesi, başka rollere bürünmesi ve hatta farklı bir kültürle karşılaşması olarak görülmelidir. Elbette, aile kurulması iki gencin birlikteliğiyle olacaktır. Aileyi oluşturan bireylerin gelecekte mutlu bir yuva kurmaları ve yuvanın doğacak çocuklarla taçlanması en önemli beklentidir. Zira, yuvadan çıkan filizler milletin yarınını ve geleceğini oluşturacaktır. Bu noktadan bakıldığında, ailenin ve öncesinde aile kurulmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Dünyanın her yerinde, her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek 1995: 185).

Geçmişten günümüze, kültürel gelenekler çerçevesinde ailelerin nasıl kurulduğuna bir göz attığımızda çeşitli evlilik şekilleri olduğunu görülecektir. Bunları; görücü yoluyla evlenme, kız kaçırarak evlenme, beşik kertme yoluyla evlenme, berder yoluyla evlenme, iç güveği giderek evlenme, taygeldi evliliği ve günümüzde yaygınlaşan genç kız ile delikanlının tanışarak evlenmesi olarak sayabiliriz.

Bu evlilik çeşitleri arasında yer alan ve makalemizin konusunu oluşturan kız kaçırarak evlenme, tarihten günümüze özellikle kırsal kesimde görülen evlilik çeşitlerinden biridir. Bugün bile karşımıza çıkan bu evlilik çeşidinin kökenleri hususunda Abdulkadir İnan şunları söylemektedir:

“Yakut boylarında kız kaçırmaya gidecek gençler şaman (oyun) tarafından bir ayin yapıldıktan sonra yola çıkarlardı. Kız kaçırmaya gidecek gençler bir araya toplanır ve atlarını hazır halde bulundurlar. Şaman direklere bağlı atla-

rın yanına kırmızı dolu bir tulumla gelir ve bundan bir avuç kırmızı alıp atların çevresine saçır. Kırk kötü ruhun adlarını söyleyerek bunlara karşı gençleri koruması için ıtık denilen tanrıya [doğrusu ıdık bağışlanan tanrıya] yalvarıp yakarır. Âyinden sonra gençler atlarına binip kaçırılacak kızın kabilesine doğru yönelirler. Yakutların bu âdetleri çok eski devirlerde savaş ve baskınla kız kaçırma devrinin hatıralarıdır... Birçok Türk boylarında gerçek manasıyla baskın yapılarak kız kaçırma seyrek olaylardandır. Eski devirlerin bu âdeti ancak düğünlerde görülen bazı âdetlerde izini bırakmıştır." (İnan 2000: 166). İnan, kız kaçırmanın tarihi eskiliğinin yanında, yakın dönemlerde özellikle Orta Asya ve Kuzey Türklüğünde de bu âdetin varlığından bahsetmiş ve günümüzde düğünlerde görülen âdetlerle bağını kurmuştur.

Pertev Naili Boratav, gençlerin evlenmelerinde ailelerin zorluk çıkarmaları konusunda şunları söyler: "Bu gibi hallerde uygulanan yöntem 'kız kaçırma'dır. Bu durum ekonomik düşüncelerle, kimi de başka sebeplerle, en çok kız tarafının engellemesiyle ortaya çıkar. Delikanlı daha önce kızla anlaşarak ve arkadaşlarının, yakınlarının yardımıyla, olmazsa sadece kendi olanaklarıyla kaçırır. Gençler 'düğünsüz, derneksiz', hatta nikâhın gerdekten önce kıyılmasını zorunlu kılan töreyi dahi çiğneyerek 'karı koca olurlar'. Bu oldubitti karşısında, çok defa, kızın yaşı küçük olup da kız babasının hükümet kapısına başvurma olanağı olsa bile, iş tatlıya bağlanır. Kız kaçırma olayları, özellikle köy çevrelerinde, kız babasının istediği 'ağırlık' (başlık)ın, kızın gözüne kestirmiş olan delikanlının gücü üstünde olduğu hâllerde geçer. Birçok yerlerde, kız babası da bunu hoş karşılar, az paraya razı olup itibarını düşürmektense kızının kaçırılmasına razı olur." (Boratav 2003: 213-214). Elbette kız kaçırarak evliliğin çeşitli sebepleri vardır. Gençleri bu yola bazen zorlayan nedenler olduğu gibi, bazen gençlerin kendi istekleriyle gerçekleşen bu olayın sebepleri aşağıda maddeler hâlinde sıralanacaktır.

I. KIZ KAÇIRMANIN SEBEPLERİ

a. Ailelerin Kızlarını Vermek İstememesi

Ülkemizde kız kaçırılmalarının en önemli sebeplerinden birini ailelerin kızlarını sevdiği gence vermek istememeleridir. Bu durum bazen kız ailesinin oğlan ailesini beğenmemesi, kızlarının yaşının küçük olması, oğlanı kızlarının dengi görmemeleri vb. sebeplerden olabilir. Bazen de, kız ailesi kızlarının sevdiğinden haberleri olmamakta ve gayriihtiyarı oğlan ailesine olumsuz cevap vermektedirler. Sonuçta, kız istendiğinde verilmemişse, gençlerin kaçma kararı almaları birçok yöremizde evliliğe giden yolu açmaktadır. Kız kaçtıktan sonra

bazen ailelerin anlaşığı olduğu gibi, bazen de aileler anlaşmamakta, hatta durum ölümlere varan noktalara taşınabilmektedir.

b. Birbirini Seven Gençlerin, Kızın Ailesinin Kızlarını Vermemesinden Çekinmesi

Kız kaçırılmalarda bazen de delikanlı ile kız baş başa vermekte ve kızın ailesinden olumsuz cevap almaktan korktukları için kaçma kararı almaktadırlar. Bu durumda kız, ailesinden istenmeden kaçmış olmaktadır. Bu noktada, kız sevdasının açığa çıkmasından çekinmekte veya ailesinin, oğlana ya da ailesine karşı olumsuz tavrını sezmesi etkili olmaktadır.

c. Başlık Parasından Kurtulmak İstenmesi

Ülkemizin bugün doğu illerinde hâlâ yaygınlığını sürdüren bu geleneğin kökleri eskilere dayanmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinde Bamsı Beyrek için Banu Çiçek'i istemeye giden Dede Korkut, Delü Karçar'dan başlık olarak şu istekleri ıştır:

“Bin buğra getirün kim maya görmemiş ola, bin dahı aygır getirün kim hiç kısrağa aşmamış ola, bin dahı koyun görmemiş koç getirün, bin-de kuyruksuz kulaksız köpek getirün, bin dahı püre getirün, mana.” diyerek istediği başlığı Dede Korkut'a sıralar (Ergin 1997: 126-127). Anadolu'da başlık yerine *kahn* kelimesi kullanılmakla birlikte, Yozgat yöresinde *günsalık* kelimesi (Özbaş 1968: 4795), Kars dolaylarında başlıkla birlikte *ağırlık* kelimesi de kullanılmaktadır (Köse 1966: 4025).

Başlık parasıyla İslami gelenekteki mehir arasında bir fark görmeyen İhsan Hınçer, başlık konusuna farklı yaklaşmaktadır. O, *Türklerde Başlık ve Mehir* başlıklı makalesinde, “...Sık sık gazete sayfalarına geçen, filmlere, televizyona ve sahne oyunlarına menfi yönden konu olarak alınan başlık parası hiç de gösterildiği gibi korkunç bir gerilik işareti, kötü bir töre geleneğimiz değildir. Kız evinin kızın doğduğu günden evleneceği güne kadar hazırladığı çeyizine ve ev eşyasına erkek tarafının da katılmasından ibarettir.” diyerek başlık parasını düğüne hazırlık olarak görür (Hınçer 1974: 6898-6901).

Özellikle gençlerin başlık parası bulamaması ve biriktirememesi onları kız kaçırmaya zorlamaktadır.

ç. Düğün Masraflarından Kurtulmak İstenmesi

Türk kültüründe düğün âdetleri oldukça zengindir. Özellikle kırsal kesimde ailelerin düğünlerini benzer şekilde yapma istekleri, beraberinde ekonomik

külfeti de getirmektedir. Özellikle ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin bu yükün altından kalkmaları oldukça güç olmaktadır. Erkek tarafının düğün yapmaya maddi gücünün yetmemesi ya da kız tarafının mutlaka düğün ve beraberinde tam bir çeyiz takımı istemeleri kız kaçırılmalarının önünü açmaktadır. Bu tür kız kaçırılmalar beraberinde çeyiz yükümlülüğünü ve düğün masraflarını ortadan kaldırmakta ya da hafifletmektedir.

d. Nişanlı Çiftlerin Düğünü Bekleyememesi

Bazen de kız istenilmiş ve nişanlılık dönemine girilmiştir. Bu dönemde kızın kaçtığı görülür. Bu durumun temel sebepleri, nişanlılık sürecini bozmak isteyenlerin olabileceği gibi, yine bu sürecin aileler arasında istenilen şekilde devam etmemesidir. Sonuçta, gençler çareyi kaçmakta bulurlar.

e. Kızın Kendiliğinden Kaçması

Bazen kız kaçırma olaylarında, kızın kendi bohçasını alıp sevdiği gence kaçması şeklinde farklı bir çeşit görülür. "Daha seyrek olmakla beraber, kızın bohçasını alarak oğlan evine gidip oturması durumu vardır ki buna halk arasında *oturakalma* denmektedir (Örnek 1995: 186). Bu tür kaçmalarda kızın sevdiği gence kaçtığı olduğu gibi, kızın kaçtığı delikanlının durumdan haberinin olmadığı da olur.

f. Genç Kızın Kandırılarak Kaçırılması

Genç kızların bazen çeşitli vaatlerle kandırılarak kaçmaya ikna edildiği de olur. Genç kız delikanlının söylediklerine inanır, kendisini nelerin beklediğini bilmez. Bu tür kaçmalar sonucunda bazen kızların tekrar ailelerine geri döndükleri olduğu gibi, geri dönüşü olmayan bir yola girdiklerinin farkına varıp geri dönemedikleri de olur. Elbette, ailenin sağlam temeller üzerine kurulması gerekir. Herkesten aynı hassasiyeti beklemek mümkün olmadığı için, bu tür kız kaçırılmalar iyi niyetin suistimali olarak gelenekte yerini almıştır.

g. Kızın Başka Birine Verilmesi Üzerine Kız Kaçırma/Oğlanın Başka Birisiyle Evlendirilmek İstenmesi Üzerine Kızın Kaçması

Bazen de birbirini seven iki gençten haberleri olmayan (bazen de olan) ailelerin, onları başka birilerine vermek istemeleri hatta nişanlamaları kız kaçırılmayı tetikleyebilmektedir. Bu durum daha çok kız için geçerli olmakla birlikte erkek için de geçerlidir. Bu olayın altında ailelerin çocuklarının durumundan habersiz olmaları yattığı gibi, bilerek bu işe giriştikleri de olur. Bunda çocuklarının akıllarını ve gönüllerini çevirebilme gayesi vardır.

ğ. Öç Almak İçin Kız Kaçırarak

İyi niyete dayanmayan, bazen bir köyden başka bir köye kız kaçırılabilirdiği gibi, bazen de intikam duygusuyla kız kaçırılmalar olur. Özellikle aralarında kan davası bulunan feodal dönem kalıntısı kimi büyük aileler, karşı tarafın onurunu ve saygınlığını zedelemek için zaman zaman bu yola başvurmuşlardır (Kalkanoglu 1953: 859; Örnek 1995: 187). Elbette, kız kaçırma konusu üzerine yoğunlaşan bu uygulamanın insani yönü bulunmamaktadır.

h. Gençlerin Evlenmek Zorunda Kalmaları

Birbirlerini tanıyan gençlerin hislerinin kurbanı olmaları, bazen onları olumsuz durumlara itebilmekte, onlar da en kısa yoldan çareyi kaçmakta bulmaktadırlar. Bu tür evliliklerin sebebi açıklanmasa da kız kaçırma şeklinde etrafa duyurulmaktadır.

h. Kıza Ait Bir Eşyanın Kaçırılması

Kız kaçırarak evlilik içerisinde ayrı bir yeri olan bu tür evliliğe Hakkari'de rastlanmaktadır. Kız yerine, kıza ait bir eşyanın kaçırılması kız kaçırarak kaçırılmakla eş tutulur. Yerel adı *dezmâl kaçırması* olan bu âdete göre, kız çeşmede, yolda veya evdeyken delikanlı kızın başörtüsünü (dezmâlı) zorla çözüp kaçırmıştır. Başörtüsü kaçırılan kız zorla kaçırılmış gibi sayılır ve aileler anlaşmak zorunda kalır (Örnek 1995: 186).

Kız kaçırılmalarda genellikle yardımcıları da olur. Örneğin Malatya'da kız ve oğlan kaçma hususunda mutabık kalınca yaşlı bir kadını arabulucu olarak tespit ederler. Bu kadın kız ile oğlanın haberciliğini yapar. Kaçmak için genellikle gecenin geç vakitleri seçilir (Şentürk 1971: 6072). Kız kaçırarak evliliklerin sonunda akrabalar ve çevre tarafından olay tatlıya bağlanmaya çalışılır. Aileler anlaşılır, kız ailesiyle barıştırılır. Bazen de ailelerin anlaşamadığı olur, durum zamana bırakılır. En kötüsü de kan davalarına dönüşmesidir.

II. KIZ KAÇIRMANIN GÜNÜMÜZE OYUN OLARAK YANSIMASI

Geleneksel tiyatrunun içerisinde yer alan ve özellikle köylerde oynanan köy seyirlik oyunları, genellikle uzun kış gecelerinde, düğünlerde, kına gecelerinde, ev oturmalarında, hasat ve hayvanların kuzulamaları dönemlerinde oynanır. Türk eğlence kültürünün günümüzde hızlı bir dönüşüme uğraması, bu oyunlarımızın köşeye atılmasına ve hatta unutulmasına yol açmıştır. Zengin köy seyirlik oyunu hazinesine sahip Türk kültüründe kız kaçırma konulu oyunlar da ayrı bir yer tutar. Bugün ülkemizin genelinde oynanan oyunların başında kız kaçırma konulu oyunlar gelmektedir. Elbette bu oyunlar erkekler ve kadınlar

arasında ayrı ayrı oynanırken, ritüel kaynaklı kız kaçırma konusu ironili bir şekilde ele alınmaktadır. Burada, ayrıca kişilerin günlük hayatta yapamadıkları ya da yapmaya çekindikleri davranışları oyuna yansıtmaktadırlar. Özellikle kız kaçırma konusu günlük hayatta kesin ve keskin kuralları ve sınırları olan bir konu olup oyuna yansıtılmasıyla yumuşatılma amaçlanmıştır. Ayrıca, yukarıda İnan'ın da söylediği gibi zorla kız kaçırmaya dayanan bu oyunlar, geçmişte var olan zorla kaçırmanın temsili olabileceği gibi, günlük hayatta insanların karşılaştığı durumların temsile dönüşmesi de olabilir.

Aşağıda, Anadolu'dan tespit ettiğimiz kız kaçırma konulu oyunlar iki farklı başlık altında yer alacaktır.

A. Müstakil Kız Kaçırma Oyunları

Ülkemizin birçok yöresinde bilinen ve oynanan oyunların adı genellikle *Kız Kaçırma* oyunudur. Bu oyunlar erkekler ve kadınlar arasında ayrı oynanmaktadır.

a. Erkekler Arasında Oynanan Kız Kaçırma Oyunları:

Anadolu'da özellikle erkekler arasında oynanan kız kaçırma konulu oyunlar, ülkemizin birçok yöresinde bilinmekte ve oynanmaktadır. Köy seyirlik oyunları üzerine çalışmalarıyla tanınan Metin And, kız kaçırma ile ilgili oyunları ayrı bir başlık altında ele almıştır. Bu oyunlar; Karaman ve köylerinde, Gaziantep Yavuzeli ilçesi Kaleobası köyünde ve Ankara'nın Beypazarı ilçesinden derlenen oyunlar olup *Kız Kaçırma* adıyla bilinmektedir. Oyunlarda temel motif kızın kaçırılması üzerine kurulmuştur (And 2003: 192-195).

Yine, köy seyirlik oyunları üzerine çalışmalarıyla tanınan Nurhan Karadağ, Elazığ'ın Ağın ilçesine bağlı Akpınar köyünden derlenen *Kız Kaçırma* oyununun metnini vermiş; oyun kadın kılığına giren bir delikanlıyla diğer gençler arasında geçer (Karadağ 1978: 114).

Sivas'ın Koyulhisar ilçesine bağlı Ortakent kasabasından derlenen *Kız Kaçırma* oyununda kaçırılan kızları dedenin emriyle Arap bulmaya gider. Arabın kızları kaçırınları dövme de yetkisi vardır (Köksal 1969: 45).

Tekirdağ'ın Kılavuzlu köyünden derlenen *Kız Kaçırma* oyununda, Taşumurca köyünden derlenen *Gelin Kaçırma* oyununda, Naip köyünden derlenen *Ayşe* oyununda, Ortacaköy'den derlenen *Ölme Dirilme* oyununda, Oğuzlu köyünden derlenen *Gelin Güvey* oyununda, Husunlu köyünden derlenen *Tulum Çıkarma* oyununda ve Generli köyünden derlenen *Kız Kaçırma* oyununda kız kaçırma motifleri yer almaktadır (Artun 2008: 70-71).

Tunceli'ye bağlı Tozkoparan köyünde oynanan *Kız Kaçırma* oyununda, kızı kaçırılan babanın şikâyeti üzerine kaçırılanları jandarmalar hâkimin önüne getirirler. Ceza olarak kaçırılanlar ifade verirken altlarındaki kilimler çekilerek düşürülmeye çalışılır (Taşkale 1977: 168-169).

Bu oyunlara ek olarak, benim de oyuncu olarak birkaç kez katıldığım, Konya'nın Kadınhanı ilçesinde *Kız Kaçırma* oyunu adıyla bilinen oyun, düğünlerde kına yakmak için kız evine gidilirken oynanır. Oyunda iki kişi efe olup yüzlerini kazanların altındaki islerle boyar, başlarına bir şapka geçirir, üzerlerine ters çevrilmiş giysiler giyerler. Ellerine de birer sopa alırlar. İki kişi de kız kılığına girerler. Kadın elbiseleri giydikleri gibi yüzlerini de kadın makyaj takımlarıyla boyarlar. Oyunda efeler kızların koruyucusudurlar. Kızlar müzik eşliğinde oynarken gözlerine kestirdikleri birine kaçabilecekleri gibi, kızları oradaki gençlerin de kaçırdıkları olur. Efeler kızları korumakla görevlidir. Kızları kaçırılan efelerden sopa yerler. Şayet efeler kızları kurtaramazsa kaçırılanlara bahşiş vermek zorundadır. Oyun kınaya gidip geldikten sonra düğün sahiplerinden bahşişlerin alınmasıyla son bulur.

b. Kadınlar Arasında Oynanan Kız Kaçırma Oyunları

Anadolu'da daha çok erkekler arasında oynanan kız kaçırma konulu oyunlar, kadınlar arasında da oynanmaktadır. Kadınların bu oyunu oynamaları hayli dikkat çekicidir. Örneğin Ankara'nın Kızılcahamam ilçesine bağlı Akdoğan köyünden derlenen ve kına gecelerinde oynanan *Kız Kaçırma* oyununda kızı kaçırılan, erkek kılığına giren iki genç kızdır. Oyun kaçırılan kızın mahkemede kaçırılan kişiyle evliliği istemesiyle tatlıya bağlanır. Kızın istememesi durumunda kaçırılanlara ceza verilmesi gerekir (Kazmaz, 1950: 36). Ankara Kızılcahamam'dan derlenen bu oyununun bir varyantı İzmir'in Seferihisar ilçesinden 1960'lı yıllarda aynı adla derlenmiştir; ancak orada kaçırılan kızın annesinin kaçırılmaya müdahale ettiği görülür (Özsu 1960: 2172).

Yine kadınlar arasında oynanan Tokat'a bağlı Yazıbağı köyündeki *Kız Kaçırma* oyununda, kaçan kız gönüllü olarak sevdiğine kaçmaktadır. Oyunda kızın zorla kaçırılması yoktur. Kaçan kızın bulunmasıyla araya muhtar ve bekçi girerek kızın ailesini razı ederler (Esin 1986: 23-26).

B. Oyunların İçinde Kız Kaçırma Motifinin Yer Alması

Ülkemizde bilinirliği yüksek oyunların başında gelen *Arap* oyunu içerisinde kız kaçırma motifi en önemli motiftir. Oyun ülkemizin birçok yöresinde bilinmektedir. Oyunlarda kızı ya da kızları, bu bazen gelin de olabilir, Arabın kaçır-

dığı görülmekle birlikte, bazen Arap oyununda kızların koruyucusu durumundadır.

Arap oyunu ülkemizde *Arap* adıyla Yozgat, Muğla, Antalya, Muş, Bilecik, Konya, Kayseri, Denizli, Sivas; *Arapoğlu* adıyla Yozgat, Kayseri; *Arapoğlunun Kız Kaçırması* adıyla Kayseri; *İnce Arap* adıyla Konya; *Kenanoğlu* adıyla Çorum; *Efe* adıyla Manisa, Afyon; *Gizir* adıyla Adana; *Deve* veya *Arap* adıyla Tokat; *Kadımbaba* adıyla Kastamonu; *Yüzağartma* adıyla Sivas; *Papas* adıyla Kahramanmaraş; *Dede ile Gelin* adıyla Erzincan ve *Elekçi* adıyla Yozgat çevrelerinde bilinmektedir (Elçin 1977: 39-40).

Kız kaçırma motifinin görüldüğü diğer bir oyun ise yine ülkemizde bilinirliği yüksek olan *deve* oyunudur. Elbette oyunda ana motif deve temsilinin yapılmasıdır, ancak oyunlarda deve temsilinin yanında erkeklerin kız kılığına girdiği görülür. Genellikle kızlar etraftaki kişilerce kaçırılmaya çalışılmaktadır. *Deve* oyunu; Kars, Sivas, Erzurum, Ordu, Gümüşhane, Kastamonu, Zonguldak, Kayseri, Çorum, Nevşehir, Adana, Mersin, Manisa, Tokat, Amasya, Denizli, İzmir, Kütahya, Niğde, Samsun ve Uşak'ta bilinmektedir (Elçin 1977: 7-8; 16-28).

Ölüp dirilme ve kız kaçırma motifi çoğu oyunlarda birlikte işlenmektedir. Bu oyunlarda kızları elde etmek ve kaçırma için iki güç arasındaki çatışma sonunda birinden biri ölür veya bayılır, kızlar bulunup getirilince tekrar dirilir ya da ayılır. Kırşehir Kızılca köyünde oynanan *Arap* oyunu, Tokat'ın Çamlıca ve Çayeli köylerinde oynanan *Deveci* oyunu, Karaman'ın Taşkale kasabasında oynanan *Arap* oyunu bu türden örneklerdir (Özhan 1997: 296).

Hem *Arap*, hem de *Deve* oyunlarında delikanlıların kız kılığına girmelerinin asıl sebebi eğlenceden ziyade kız kaçırma canlandırmaktır. Oyunlardaki kız kaçırma motifinin ritüel kökenleri bugün gelenekle birleşmiştir.

Elbette konumuz kız kaçırma olup konunun birçok yönünün olduğu muhakkaktır. Ancak bir ailenin yetiştirdiği, hatta gözü gibi baktığı kız çocuğunun bir gün habersizce yok olması, hem kız, hem kaçırma erkek, hem de ailelerin toplumsal itibarı açısından son derece hassas bir durumdur.

Genellikle bu tür durumlarda kaçırma erkek ve ailesi açısından durum en hafif şekliyle atlatılır; ancak kız ve ailesi için bunu söylemek hayli güçtür. Zira kız ailesinin toplumdaki itibarı, geleneğin olması gerektiği gibi icra edilememesi, geleneğin baskısı ve olayda telafinin neredeyse mümkün olmaması beraberce geri dönüşü olmayan yaralar açabilmektedir.

Kız kaçıırma olayının önemszenmesinin temelinde toplumsal kuralların çiğnenmesi yatmaktadır. Kız ailesi için, aileden birinin bir anda, habersizce kaybolması elbette üzücüdür. Bazı yörelerde gençlerin özellikle kız kaçırmaya teşvik edildiği ve hatta kız kaçıranlara cesur ve yiğit gözüyle bakıldığı da görülür. Her ne olursa olsun, günümüzde kız kaçıırma olaylarının yaşanmasının elbette önüne geçmek zordur; ancak kız kaçıırma olaylarından sonra ortaya çıkan, bugün bile haberlere yansıyan üzücü ve hatta ölümle sonuçlanan olayların olması arzu edilmeyen bir durumdur.

Birbirini tanıyan iki kişinin bir yuva kurma adına toplumsal kuralları çiğnemeleri her şeyden önce sosyal bir olgudur. Bu sosyal olgunun özellikle oyunlarımıza bile yansımış olması konunun kültür hayatındaki önemini göstermesi bakımından önemlidir. İnan'ın yukarıda da işaret ettiği gibi eski devirlerde baskın yaparak kız kaçıırma, bugün düğünlerde oyun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ritüel kaynaklı bu oyunların yukarıda da görüleceği üzere simgeleşmesinde ve hatta kadınlar arasında bile oynanmasının temelinde de yine bu durum yatmaktadır. Ayrıca, oyunlarda erkekler arasında kadın olarak erkeklerin kılık değıştirmesi, kadınlar arasında da erkek olarak kadınların kılık değıştirmesinin temlinde ataerkil aile yapısıyla İslamiyetin etkisi vardır.

Geleneksel Türk düğünlerinde kadın ve erkeklerin farklı yerlerde, kendi aralarında eğlenmeleri ve temsil çıkarmaları, oyun ile gerçek hayat arasında keskin ve kesin çizgiler olduğunu göstermektedir.

Burada, kültür dairesi içinde değıerlendirdiğimiz, aile kurma adına seven iki gencin evlilik yolunda kaçmayı tercih etmeleri, kültürel varlığımıza zenginlik katarken, seyirlik oyunlarımıza yansması da zenginliğin farklı bir yönünü ortaya çıkarmaktadır. ©

KAYNAKLAR

- AND, Metin (2003), *Oyun ve Bügü*, İstanbul.
- ARTUN, Erman (2008), *Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili (2003), *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, İstanbul.
- ELÇİN, Şükrü (1977), *Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)*, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2001), *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul.
- ESİN, Mehmet (1986), *Yazıbaşı Köyünde Dramatik Seyirlik Kadın Oyunları*, Ankara (Ankara Ü. DTCF. yayımlanmamış lisans tezi).
- HİNÇER, İhsan (1974), "Türklerde Başlık ve Mehir", *Türk Folklor Araştırmaları*, 15(295), Şubat, 6898-6901.
- İNAN, Abdulkadir (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara.
- KALKANOĞLU, Mehmet (1953), "Kız Kaçırma", *Türk Folklor Araştırmaları*, 3 (52), Kasım, 859.
- KARADAĞ, Nurhan (1978), *Köy Seyirlik Oyunları*, İstanbul.
- KAZMAZ, Süleyman (1950), *Köy Tiyatrosu*, Ankara.
- KÖKSAL, H. Ünal (1969), *Gökdere Köyü "Oyun Çıkarma"ları*, Ankara (Ankara Ü. DTCF. yayımlanmamış lisans tezi).
- KÖSE, Mürsel (1966), "Kars'tan Derlemeler: Evlenme Sırasında Başlık/Ağırılık Âdeti", *Türk Folklor Araştırmaları*, 10 (200), Mart, 4023-4030.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (1995), *Türk Halk Bilimi*, Ankara.
- ÖZBAŞ, Hasan (1968), "Yozgat Folkloru: Yozgat'ta Günsalık-Başlık Verme Âdeti", *Türk Folklor Araştırmaları*, 11(228), Temmuz, 4795.
- ÖZHAN, Mevlüt (1997), "Türkiye'deki Dramatik Köy Seyirlik Oyunları Üzerine Bir Atlas Denemesi", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi/Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Sektör Bildirileri*, Ankara.
- ÖZSU, M. Necati (1960), "Seferihisar Orta Oyunları V", *Türk Folklor Araştırmaları*, 6 (131), Haziran, 2172-2173.
- ŞENTÜRK, Ahmet (1971), "Malatya'da Kız Kaçırma", *Türk Folklor Araştırmaları*, 13 (266), Eylül, 6072.
- TAŞKALE, Hasan (1977), "Kız Kaçırma Oyunu", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi/Dramatik Köylü Oyunları Özel Sayısı*, 6, 168-169.